

DAR NESKRAIDANČIŲ PAUKŠČIŲ JAUNIKLIŲ ŽIEDAVIMAS

Ričardas PATAPAVIČIUS

Pempių ir kitų tilvikinių paukščių jauniklius galima žieduoti jau pirmą gyvenimo dieną

Dar neskraidančių paukščių jauniklių (toliau – jaunikliai) žiedavimas ypač vertingas dėl to, kad tiksliai žinomas jų amžius ir išperėjimo vieta. Taip pat gaunama ir kai kurių duomenų apie perėjimą.

Žieduojant jauniklius, privaloma vadovautis bendrais paukščių žiedavimo reikalavimais, kurių svarbiausi yra du:

1. Žieduojant negalima paukščiams kaip nors pakenkti, todėl, jei tokia rizika yra, nei jauniklių, nei užaugusių sparnuotųjų (jau gebančių skristi) žieduoti negalima;

2. kiekvienu atveju būtina tiksliai nustatyti žieduojamo paukščio rūšį; atvejų, kai žieduojant jauniklius tiksliai nustatyti rūšį yra sunku, pasitaiko nepalyginamai dažniau nei žieduojant jau užaugusius paukščius.

Žieduojant jauniklius, yra ir tam tikrų specifinių reikalavimų. Žieduotojas privalo mokėti elgtis su lengvai pažeidžiamais jaunikliais. Nemažiau svarbu jauniklius žieduoti tik tada, kai jie yra tam tinkamiausio amžiaus. Žieduojant netinkamo amžiaus jauniklius (per jaunos, o kai kurių paukščių rūšių ir per didelius) atsiranda tam tikra, nors dažniausiai nedidelė, rizika jiems padaryti žalos. Taip pat labai svarbu naudoti tinkamo dydžio žiedą, kad jis atitiktų jau suaugusio paukščio kojos storį.

Jauniklio koja turi būti tiek užaugusi, kad žiedas jau negalėtų nuslinkti ant pėdos (pirštų) arba ant „kelio“ są-

Specialūs žiedai su plastilino užpildu mažiems (net vienadieniems) ančiukams žieduoti ©Ričardas Patapavičius

nario (žiedavimo virš „kelio“ atveju). Taip atsitikus paukštis gali net žūti. Jauniklių žiedavimo amžius priklauso nuo paukščio rūšies: nuo dydžio, perėjimo vietos, perėjimo pobūdžio, jauniklių tipo (lizdatupiai, bėgiojantys).

Smulkūs lizdatupiai paukščiai (vieversiai, kielės, musinukės, zylės, kikiliai, startos ir kiti panašaus dydžio paukščiai). Tinkamiausias žiedavimo amžius šiek tiek priklauso nuo paukščio perėjimo vietos. Ant žemės perinčių paukščių (vieversių, kalviukų) jaunikliai lizdus paprastai palieka dar negebėdami laisvai skristi, todėl jų jauniklius rekomenduojama žieduoti kuo jaunesnius (aišku, jei koja yra jau tinkamo žieduoti storio). Tinkamiausias žieduoti medžiuose atviruose lizduose perinčių paukščių jauniklių amžius yra 5–8 dienos. Tokio amžiaus jauniklių sparnų plasnajamųjų plunksnų spaiglių viršūnės būna išsiskleidusios apie 1–3 mm. Uoksuose perinčių paukščių jauniklius galima žieduoti ir 1–2 dienomis (bet nedaugiau!) vyresnius.

Kiti lizdatupiai paukščiai. Tokių paukščių labai daug, todėl trumpoje publikacijoje aptarti visų galimų variantų nėra galimybės. Tikslus tinkamiausias žiedavimo amžius dienomis priklauso nuo paukščio rūšies. Tą amžių nesunku nustatyti pagal jauniklio išvaizdą. Optimalus žiedavimo amžius yra tada, kai jauniklių plasnajamųjų plunksnų spaiglių galai jau būna šiek tiek prasiskleidę.

Sužieduoti visų lizdatupių paukščių jaunikliai paliekami lizde. Sužiedavus ir atgal į lizdą sudėjus paukščius, visais atvejais patartina kelioms minutėms užtamsinti inkilo landą, o atvirą lizdą pridengti iš viršaus, kad jaunikliai nurimtų. Žieduojant smulkiuosius paukščius, lizdą uždengti galima delnu, stambesnių paukščių – medžiagos skiaute. Paskui nedarant staigių judesių uždangą reikia nuimti ir ramiai pasišalinti.

Žieduojant jau apsiplunksnavusius arba beveik apsiplunksnavusius lizdatupių jauniklius, kyla pavojus, kad baigus žieduoti netrukus paukštukai gali iššokti iš lizdo ir net žūti. Dėl to kiekvienas paukščių žieduotojas be jokių išlygų privalo laikytis reikalavimų dėl žieduojamų jauniklių amžiaus.

Jokiais būdais prie lizdo negalima triukšmauti ir užtrukti reikia kiek galima trumpiau.

Bėgiojantys paukščiai (žąsiniai, vištiniai, gerviniai, sėjikiniai). Išsiperėjusius ančiukus galima žieduoti net pirmąją dieną, bet tokiu atveju naudojami tik specialūs žiedai su plastilino užpildu. Įprastiniai žiedais ančiukus galima žieduoti tada, kai jų plasnajamosios plunksnos būna jau ne mažiau kaip pusės visiškai išaugusios plunksnos ilgio. Žąsų ir gulbių jaunikliams žieduoti šis metodas netinkamas. Tokius paukšteliams galima žieduoti tik tada, kai jie jau pakankamai užaugę. Tilvikinių paukščių, ypač smulkiųjų ir vidutinio dydžio, jauniklius taip pat be jokio pavojaus galima žieduoti nuo pirmųjų dienų, nes jų koja būna pakankamai stora jau išsiritus iš kiaušinio. Žieduo-

jant visus šiuos paukščius, labai svarbu būti atidiems ir netyčia nesumindžioti pasislėpusių jauniklių.

Kirų žiedavimas kolonijose. Tinkamiausias žiedavimo laikas, kai dauguma jauniklių jau būna gerokai ūgtelėję. Kadangi ir tuomet kolonijose dar būna labai mažų jauniklių ir net dėčių, vaikščioti būtina labai atsargiai, nes galima užminti ir sutraiškyti kiaušinius ar mažus jauniklius. Kolonijoje negalima bėgioti, kelti triukšmo, patartina dėvėti neryškių spalvų drabužius. Darbą reikia pradėti nuo kolonijos pakraščio, esančio arčiausiai vandens. Žieduoti reikia ne iš karto visoje kolonijoje, o nedideliame plote vis pereinant į kitą plotą. Po 2–3 val. iš kolonijos reikia pasišalinti, kad paukščiai galėtų nurimti ir pamaitinti jauniklius. Vėl sugrįžti galima taip pat po 2–3 val.

Visi sužieduoti bėgiojančių paukščių jaunikliai paliekami jų radimo (sugavimo) vietoje.

Kas neleidžiama. Dėl pavojaus suardyti lizdą neleidžiama lizduose žieduoti tulžių, urvinių ir langinių kregždžių, kareitaičių, nykštukų, ilgauodegių zylių jauniklių. Išskirtiniais atvejais, kai tokio pavojaus nėra (pvz., tulžio lizdas plačiame ir negilame urvelyje, kai jaunikliai lengvai pasiekiami ranka nepažeidžiant lizdo, karietaitės lizdas inkile ir pan.) šis draudimas negalioja.

Neuoksinų paukščių jauniklių negalima žieduoti šaltu, lietingu, taip pat labai karštu oru. Jokių būdu negalima pakeisti lizdo aplinkos – ištrypti ar nulankstyti žolinę augaliją, aplaužyti medžių ar krūmų šakas.

Žieduotojo saugumas. Žieduojant jauniklius (ir ne tik jauniklius!), kai kuriais atvejais būtina nepamiršti ir savo paties saugumo. Pelėdos ir plėšrieji paukščiai gali sužaloti nagais ir snapais, stambieji kirai, didieji kormoranai, gandrai, garniai – snapais. Kai kurios pelėdos, o kartais ir vištvanagai prie savo lizdo prisiartinusį žmogų atakuoja ir gali sužaloti. Šiais atvejais, taip pat žieduojant gandrų ir garnių ypač būtina saugoti akis ir veidą. Jei lizdas yra ne ant žemės, reikia būti labai atsargiems prie jo lipant, nulipant, žieduojant ir niekuomet negalima pernelyg rizikuoti, kai tai gali būti nesaugu.

Tokio dydžio jauniklių (nuotraukoje – žaliukės) žieduoti jau negalima, nes yra pavojus, kad jie išsigandę gali per anksti palikti lizdą ir žūti.

©Vytautas Jusys

Duomenų užrašymas. Žieduojant jauniklius, žiedavimo duomenų formoje, be įprastinių žiedavimo duomenų, būtina: 1) užrašyti žieduojant lizde/vadoje esančių gyvų jauniklių skaičių (lizduose kartais aptinkama ir negyvų jauniklių), nepriklausomai nuo to, kiek jų sužieduota (dėl įvairių priežasčių kartais sužieduojami ne visi lizde esantys jaunikliai); 2) pažymėti, kurie jaunikliai yra to paties lizdo/vados.

Tai svarbiausi reikalavimai, kurių būtina laikytis žieduojant paukščių jauniklius. Jau turintiems patirties paukščių žieduotojams visa tai žinoma. Ši informacija skirta tiems, kurie paukščių nežieduoja, bet norėtų tą daryti ateityje.

2009 m. pradėjo naują smiltinukų tyrimų projektą. Atliekant tyrimus, žieduojama spalvotais žiedais. Jau dabar daugiau nei 2000 smiltinukų yra sužieduota Ganoje, Mauritanijoje, Omane, Olandijoje, Islandijoje ir Grenlandijoje, greitai ši sąrašą papildys Švedija, Škotija, Lenkija, Prancūzija, Rusija ir Kenija.

Kaip jūs galite prisidėti prie šio projekto? Jeigu pastebėjote smiltinukų Lietuvoje, atsiųskite visą informaciją elektroninio pašto adresu eon@inamai.lt, nurodykite stebėjimo datą, laiką, paukščių skaičių, amžių ir kitas detales (elgsenos ypatumus, mitybinę bazę ir t. t.). Visa surinkta medžiaga bus nusiųsta projekto koordinatoriams. Aptikę žieduotą smiltinuką, siųskite informaciją elektroninio pašto adresais zcentras@takas.lt ir J.W.H.Reneerkens@rug.nl.

Taip jūs tikrai svariai prisidėsite įgyvendinant šį projektą. Daugiau informacijos rasite projekto interneto svetainėje www.waderstudygroup.org/res/project/sanderling.php.

Eglė PAKŠTYTĖ

IEŠKOKIME ŽIEDUOTŲ SMILTINUKŲ

Smiltinukas (*Calidris alba*) – tolimasis migrantas, aptinkamas visame pasaulyje, itin mėgstantis smėlėtas pakrantes. Lietuvoje dažniausiai pastebimas pajūryje migracijų metu, retkarčiais matomas ir šalies viduje – dažniausiai žuvininkystės ūkių tvenkiniuose. Dažnam stebėjimui šis nepailstantis bėgikas sukelia susižavėjimo šypsena, bet retai susimąstome, kiek nedaug žinių apie šį vikruolį turi pasaulio ornitologai.

Siekdama kuo daugiau sužinoti apie šių paukščių migracijos kelius, fenologiją ir populiacijos dinamiką Europoje, Afrikoje ir Azijoje, Tarpautinė tilmvų tyrimo grupė (*International Wader Study Group – IWWSG*)